

3. LEKCE

ČTYŘI EVANGELIA

Je jen **jedno evangelium**, a to evangelium Ježíšovo. Máme však **čtyři evangelisty, kteří napsali své evangelium, každý způsobem sobě vlastním.**

Evangelia můžeme popsat jako čtyři poměrně útlé knihy, které nám představují Ježíše a jeho dílo. Díky čtyřem evangelistům tak získáváme **čtyři různá hlediska** přivádějící nás k podstatě jediného Kristova evangelia.

Pro lepší pochopení Ježíšovy osobnosti a jeho poselství je nezbytně nutné, abychom se dobře seznámili s charakteristikou jednotlivých evangelistů, jejich evangelií a přirozeně i Ježíšovy osoby. Mějme však přitom na zřeteli, komu tato evangelia byla adresovaná a co si svým vytvořením kladla za cíl. Bohužel není možné přesně identifikovat autory evangelií, budeme se tedy neustále odkazovat na nejstarší tradici (2., 3., 4. století) a rovněž na nejrozšířenější teorie. **Jedna skutečnost je však jistá: anonymita autorů evangelií nevznikla nedopatřením, nýbrž je zcela záměrná. Důvod je zřejmý – identifikace lidského autora není bytostně důležitá, podstatné a základní je naopak poznat ústřední osobnost všech evangelijních textů, tedy Ježíše.**

EVANGELIUM PODLE MARKA

Markovým evangeliem nezačínáme z toho důvodu, abychom si usnadnili práci tím, že je nejjednodušší a nejkratší. S největší pravděpodobností jej totiž znali i evangelisté Matouš a Lukáš a používali ho jako výchozí text. Markovo evangelium tedy můžeme charakterizovat jakožto **první ucelené evangelium, které měla církev k dispozici.**

Za prvního autora evangelia však bývá považován Matouš – jeho text v aramejštině se však bohužel nedochoval. Ten, kdo následně připravil jeho podobu v řeckém jazyce, pak zřejmě použil už sepsané Markovo evangelium.

Autor

Starověká křesťanská tradice (2. století, Papias z Hierapole) dosvědčuje výrok z prvního Petrova listu: „Pozdravuje vás vaše spoluvyvolená církev, která je v Babylónu, a Marek, můj syn“ (1 Pt 5,13).

Marek byl Petrovým tlumočníkem, jeho evangelium vzešlo podle tradice právě z této spolupráce. Marek jej napsal v Římě, pravděpodobně tak učinil po Petrově smrti, aby zaznamenal vzpomínky tohoto apoštola na Ježíšův život a kázání, které by jinak upadly v zapomnění.

Skutečnost, že Marek při svém psaní vycházel z Petrových zážitků, tedy znamená, že jeho evangelium je psané záznam Petrových katechezí. Nelze však vyloučit ani použití jiných pramenů. **Marek je tedy autorem evangelia, které nese jeho jméno, a zachoval nám kázání apoštola Petra.**

Nový zákon předkládá o Markovi několik údajů. V Mk 14,51-52 se vypráví o mládenci zahaněném do plátna, který šel za Ježíšem po jeho zatčení na Olivové hoře. Znalci Písma v tomto mladíkovi většinou rozpoznávají právě Marka. Jedině on si mohl zapamatovat tento fakt, jenž byl mezi ostatními důležitými událostmi té noci tak nepodstatný.

Ve Skutcích apoštolů můžeme vícekrát nalézt zmínku o jistém Janovi (srov. Sk 13,5-13), taktéž pak odkaz na Jana Marka (srov. Sk 12,12-25), nebo jen Marka (srov. Sk 15,39). Vykladači Bible z tohoto vyprávění ve Skutcích a dále i z Petrových a Pavlových listů vyvozují, že se jednalo vždy o jednu a tutéž osobu.

Markův životopis můžeme popsat následujícím způsobem: byl to syn ženy jménem Marie, která ve svém domě hostila křesťany jeruzalémské církevní obce (srov. Sk 12,12-17). Spolu se svým bratrancem Barnabášem se stal na nějakou dobu Pavlovým společníkem na jeho misijních cestách (srov. Sk 12,25). Poté, co se od těchto dvou misionářů oddělil (srov. Sk 13,13), se Marek vrátil zpátky do Jeruzaléma. Mezi Pavlem a Barnabášem kvůli němu vznikl rozkol, Marek se pak plavil spolu s Barnabášem na Kypr (srov. Sk 15,36-41), s Pavlem se později setkal v Římě. Stal se jeho pomocníkem a dodával mu odvalu v době jeho pobytu ve vězení (srov. Fm v. 24 a Ko 4,10-11).

Ve svém dopisu (srov. 2Tm 4,9-12) Pavel kladl Timoteovi na srdce, aby s sebou vzal taktéž Marka, protože mu bude užitečný jako pomocník – možná právě v tom, čemu se mohl nějakým způsobem věnovat i ve vězení – totiž psaní dopisů.

Taktéž na konci prvního Petrova listu nacházíme zmínku o Markovi. Petr píše z Babylónu, tedy

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

z Říma, list svým bratrům z Východu. Zvěstuje rovněž pozdrav od Marka, jehož nazývá svým synem. Z toho usuzujeme, že Marek byl s Petrem v Římě během posledních let apoštolova života.

Místo a doba vydání

Mnozí pisatelé (Papias z Hierapole, Irenej, Klement Alexandrijský, Tertulián, Justin) svědčí o tom, že místem, kde Marek stál Petrovi po boku, tedy místem sepsání jeho evangelia, byl **Řím**. Znalci uvádí, že samotný vznik evangelia se s velkou pravděpodobností datuje do **období mezi roky 62 a 70**.

Jazyk a adresáti

Marek své evangelium psal původně pro **křesťany pocházející z pohanského světa**. Při psaní použil mnoho latinských termínů a vysvětloval význam aramejských výrazů. Jazykem evangelia byla **lidová řečtina** v hovorovém stylu.

Cíl evangelia

Už první verše svědčí o tom, že Markovým úmyslem bylo **hlásat zvěst „evangelia Ježíše Krista, Syna Božího“**. **Problematika Ježíšovy identity je vysvětlena prakticky okamžitě a spolu s vyznáním Ježíše jako Mesiáše tvoří základní linii Markova textu**. Celé evangelium vrcholí Petrovým vyznáním, že Ježíš je Kristus (srov. Mk 8,29).

Charakteristické pro Markovo evangelium je, že jej můžeme nazývat evangeliem Božího syna, a to podle tématu, které prostupuje každou stránkou spisu. Dalším opakujícím se faktem je **„mesiánské tajemství“** – Ježíš ukládá mlčení těm, kteří vědí, kdo doopravdy je (srov. Mk 1,25; 1,34; 1,44; 3,12; 5,43; 7,36; 8,26; 8,30; 9,9). Marek však pravdu, že Ježíš je Boží syn zdůrazňuje prakticky neustále, a to i přes existenci kříže, jenž je všeobecně považovaný za **znak pohoršení** a kletby. Ježíš je Boží syn i navzdory utrpení, jež zakusil a které ho postavilo do pozice služebníka a nikoliv politického mesiáše, jak očekávali Židé. Další charakteristikou Markova evangelia by tedy mohlo být přívěsk **„evangelium kříže“**. Marek totiž ve svém textu líčí, že spása přichází právě skrze ponížení a potupu kříže. Ukřižování je prezentované jakožto vrcholný okamžik Ježíšova života, jako triumf a jeho pravé zjevení, a ne porážka.

Ježíš umírá na kříži a právě v tom okamžiku setník vyznává: **„Ten člověk byl opravdu Syn Boží“ (Mk 15,39)**. V den vzkříšení anděl zvěstuje ženám skutečné naplnění Božího slova (srov. Mk 16,1-8). Není proto důvod nadále zachovávat mesiánské tajemství, totiž skrývat, že Ježíš je Boží syn, Mesiáš.

Osoba Ježíše

Markovo evangelium nám přibližuje, jakou **představu chovali první křesťané o Ježíšovi**. Popis Ježíše vychází z jejich paměti, nejsou však opomenuty podstatné body a je patrná snaha o uspořádání všech údajů. Vskutku ohromující je způsob, jakým se o Ježíšovi hovoří – nenuceně a poněkud neutříděně. Tento způsob svědčí o prvotní víře bez velkých teologických reflexí.

Napsané evangelium se tedy prezentuje jakožto **širší a obsáhlejší kérygmatická zvěst**.

Ježíš je zde představovaný prostřednictvím kontrastů. Zřejmý rozpor můžeme vidět v současném zobrazování lidské i božské stránky Krista. Kupříkladu se setkáváme s Ježíšem, který je rozzloben, ale současně vykoná zázrak (srov. Mk 3,5).

a) Ježíš z Nazareta, skutečný člověk.

Žádný z evangelistů nezdůrazňuje Ježíšovy lidské stránky tak jako Marek. Směle popisuje **Ježíšovy pocity**: soucit (srov. Mk 1,41), hněv i zarmoucení (srov. Mk 3,5), úžas (srov. Mk 6,6), otázky (Mk 9,16.33), rozhořčení (srov. Mk 10,14), strach i úzkost (srov. Mk 14,33). Mimoto nacházíme i zmínky o Ježíšových příbuzných, kteří měli obavy o jeho psychické zdraví (srov. Mk 3,21). Marek zdůrazňuje Ježíšovo lidství natolik, že v něm lze místy těžko rozpoznat Božího syna.

b) Ježíš z Nazareta, Boží syn.

Nejoblíbenější způsob, jímž Marek dokazuje Ježíšovo božství, jsou **zázraky**. Ježíšovy skutky byly tak zářející, že přítomné svědky naplňovaly hlubokou bázní. Pro některé dokazovaly jeho božský původ, jiní v nich spatřovali dáblské působení.

Významný je taktéž kontrast mezi mocí Ježíše a ďábla (srov. Mk 3,22-30). Ježíš zjevuje svou božskou moc **vítězstvím nad ďáblem**. S Ježíšem přichází Boží království a je poražené království zla.

Skrze Kristovo umučení Marek odkrývá skutečný význam kříže. To, co mohlo působit jako

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

porážka, se stává naplněním Otcovy vůle, kterou Ježíš přijal (srov. Mk 8,31; 10,32-34). **Ježíš umírá obklopený božskou září.**

Ježíšovo božství je v evangeliu jasně doloženo prostřednictvím vyprávění o smrti, zvěst o vzkříšení je relativně krátká.

Závěr, který se nám dochoval (srov. Mk 16,9-20), se významně liší od předešlého textu, a to jak obsahem, tak formou. Proto mezi odborníky existuje názor, že se původní závěr evangelia ztratil, a že se jedná o dodatek sepsaný o několik let později, pravděpodobně na základě textů ostatních evangelií.

Charakteristické prvky evangelia

- Vyprávění především o **Ježíšových skutcích**, do nichž je vloženo vyučování.
- Popis faktů s větší živostí a **bohatstvím detailů**.
- Relativně **chudý slovník i styl**, mnohdy je užito stručných a přímých vyjádření.
- Původním jazykem je **lidová řečtina**.
- Častá opakování a nadsázka.
- **Žádné zmínky o Ježíšově dětství**, začíná až jeho veřejným působením.
- Snaha o propojení jednotlivých textů evangelia, zejména díky využití „předmluvy“ (např. Mk 1,14-15), která krátce shrnuje obsah předcházející části evangelia pro zachování kontinuity vyprávění.
- **Rozvoj hlásaného kerygmatu**: Ježíš sám je Boží evangelium pro člověka a Bůh koná své dílo skrze celou Ježíšovu pozemskou činnost. Proto je pohoršení kříže spolu se zmrtvýchvstáním chápáno jakožto Boží dílo, a ne triumf protivníků.
- Uskutečnění zjevení Boha i Božího království prostřednictvím Ježíše.
- Podstatné zastoupení **kontrastu mezi Ježíšovým zjevením a jeho nepochopením učedníků a farizeji**. Z tohoto důvodu lze chápat, proč je samotnému umučení daný v textu tak velký prostor a proč už od samého začátku nalezneme odkazy na Ježíšův tragický konec (srov. Mk 3,6; a tři předpovědi: Mk 8,31; 9,31; 10,33-34).

EVANGELIUM PODLE MATOUŠE

Autor

Křesťanská tradice (2. století) jednomyslně připisuje autorství tohoto evangelia **učedníkovi jménem Matouš**, který patřil k dvanácti apoštolům (srov. Mk 3,18; Sk 1,13). Marek označuje Matouše celníkem Levím (srov. Mk 2,14-17) – je to ten, který v Kafarnaum opouští celnici, aby následoval Ježíše (srov. Mt 9,9-11). Matouš sám sebe nazývá celníkem Matoušem (srov. Mt 10,3). Existence dvojího jména Matouš-Levi by nás neměla zmást, neboť tehdy se vyskytovala poměrně často. Domníváme se, že Matouš (Levi) je buď tvůrcem evangelia v původní aramejské podobě (židovské nářečí), nebo je alespoň jeho klíčovým zdrojem. Autorem řecké verze evangelia byl zřejmě někdo jiný, nejspíš Řek, který dokázal text obohatit o zajímavé řecké slovní hříčky. Ty jsou však pro nás nepřeložitelné.

Místo a doba vydání

Podle starobylé tradice (Papias z Hierapole a Irenej) bylo toto evangelium **napsané v prostředí blízkém první křesťanské komunitě v Izraeli**.

Doba, kdy bylo evangelium sepsané, se odvíjí od Markova evangelia, tedy pramene, z něž Matouš čerpal. Jeho text tudíž nemohl být vytvořený dříve než před rokem 62. Dalším determinantem je rovněž Matoušem předpokládané zničení Jeruzaléma římským vojskem, k němuž došlo v roce 70.

Shrneme-li si dostupné informace, dojdeme k závěru, že doba sepsání evangelia nepřesahuje první století a že k němu došlo nejspíše **mezi roky 70 a 80**.

Jazyk a adresáti

Již výše jsme se zmínili o existenci dvou verzí evangelia, a sice aramejské a řecké. Papias z Hierapole a Irenej tvrdí, že Matouš kázal mezi Židy a napsal evangelium **v aramejštině. To bylo následně přeloženo do řečtiny a tento text je jediný, který se nám dochoval**.

Evangelium je napsané stylem posvátných knih a často se odkazuje na Starý zákon. Rovněž hojně zmiňuje staré židovské zvyky a pracuje s číselnou symbolikou. Jedním z příkladů je číslo

tří. Jeho použití můžeme vidět už v počátečním rodokmenu (srov. Mt 1,1-17), který hovoří o třech skupinách čtrnácti generací, dále ve třech Ježíšových pokušeních (srov. Mt 4,1-11), třech příkladech předstírané zbožnosti, tedy almužně, modlitbě a půstu (srov. Mt 6,1-18), nebo v trojím Petrově zapření (srov. Mt 26,70.72.74). Dalším příkladem číselné symboliky je číslo sedm, setkáváme se s ním v podobenstvích (srov. Mt 13), v nutnosti odpustit i sedmasedmdesátkrát (srov. Mt 18,22) nebo v bédování nad farizeji (srov. Mt 23).

Ti, jimž bylo evangelium původně určené, byli především židokřesťané, kteří se nebáli vnést polemiku do otázky fungování synagog v tehdejší Izraeli.

Cíl evangelia

Autor evangelia podává skrze svůj text jednoznačné důkazy o tom, že právě **Ježíš z Nazareta je Mesiáš. Matouš poukazuje na mnohé přísliby ve Starém zákoně,** které došly naplnění v Ježíši, Božím synu, který se stal člověkem (srov. Mt 1,22-23; 2,5-6; 2,15; 4,14-16; 8,17).

Pouze Matouš použil ve svém evangeliu slovo církev (srov. Mt 16,18 a 18,17), proto předpokládáme že celý **spis byl určený zejména církvi.** Církev je komunita věřících, kteří potřebují být vyučeni v nauce víry (dosl. katechizováni). Proto zde nalezneme mnoho zvláštností, které lze vysvětlit pouze prostřednictvím reality církve, již byl text určený. Toto evangelium jako jediné prezentuje soud nad samotnými Kristovými učedníky (srov. Mt 7,21-25; 13,41-50; 22,11-14; 25,1-13).

Téma komunity je zde neustále zdůrazňované, neboť evangelium bylo **napsané pro poučení církevní obce obrácených židů,** polemizujících s oficiálním židovstvím. Tito Židé vystupovali vstřícně vůči pohanům a vyznávali Ježíše jako Syna živého Boha (srov. Mt 16,16-17), jenž je přítomný pokaždé, když se shromažďujeme v jeho jménu (srov. Mt 18,20).

Pro poučení komunity **Matouš uspořádal Ježíšova kázání do pěti velkých promluv.** Toto rozdělení kopíruje způsob rozčlenění **Pentateuchu:**

1. Kázání na hoře (Mt 5-7) – obsahuje rady pro všechny učedníky.
2. Misionářské kázání (Mt 10) – bylo původně určené Dvanácti a dalším hlasatelům evangelia.
3. Kázání v podobenstvích (Mt 13) – zahrnuje podobenství o Božím království a jeho šíření.
4. Ekleziologické kázání (Mt 18) – zaměřuje se na vztahy mezi věřícími.
5. Eschatologické kázání (Mt 24-25) – vybízí k věrnosti v očekávání Pánova druhého příchodu.

Ježíš se tedy stává **novým Mojžíšem,** pravým **učitelem a Mistrem, skrze nějž je starý zákon naplněn a překonaný.** Osvobození od něho pak Ježíš dovršuje tím, že nám dává nový zákon.

Osoba Ježíše

Už jsme hovořili o hlavním Matoušově cíli, a sice dokázat, že Ježíš je slíbený Mesiáš. Za tímto účelem klade ve svém textu větší důraz na Ježíšova slova než skutky. Pro lepší pochopení Ježíšovy osoby je tato část rozdělena podle tří hledisek, za koho můžeme Ježíše pokládat.

a) Ježíš z Nazareta, syn Abrahamův, syn Davidův.

Matouš začíná své evangelium rodokmenem, čímž Ježíši přiznává právoplatné místo v dějinách izraelského národa.

V představování Ježíšovy osobnosti jedná Matouš více promyšleně, působí uvážlivěji než Marek. To zaznamenáváme zejména srovnáním následujících úryvků:

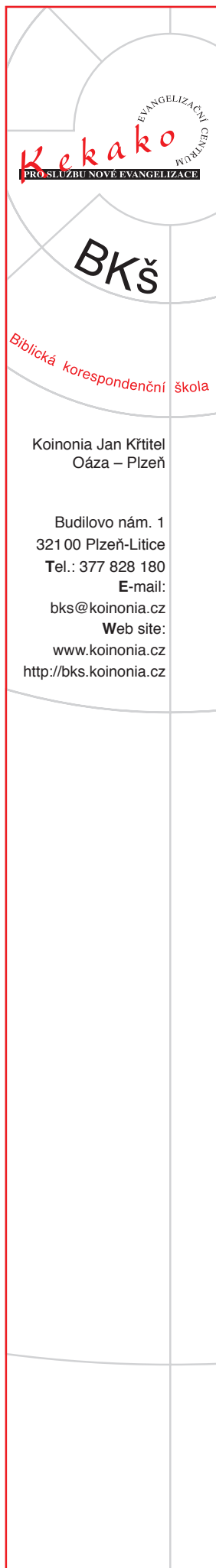
Mt	8,3	9,22	13,58	19,14-15	19,21
Mk	1,41	5,30	6,5	10,14.16	10,21

Ježíšův temperament je zde poměrně přesně definovaný (srov. Mt 21,12-17). Všechno se odvíjí prostřednictvím znamení a prorocství, která se mají uskutečnit.

b) Ježíš z Nazareta, zaslíbený Mesiáš.

Matouš popisuje Ježíše jako předzvěst kontrastní náboženské situace mezi církví a synagogou. Jejich původní jednota doznala rozkolu, protože izraelský lid nerozpoznal a nepochopil znamení doby. Tato situace se v evangeliu vyjadřuje tvrdými střety mezi Ježíšem a farizeji. Varování „běda vám, zákoníci a farizeové“ zní jako refrén celou 23. kapitolou.

Matouš ale přesto nabízí řešení pro židy, kteří jsou ochotní a přístupní. Tato snaha je zřejmá zejména díky tomu, jak velmi ohleduplně pojal zásady židovské víry a jak důsledně se vyhýbal všemu, co by mohlo dráždit citlivost židů. Matouš se snažil vyvarovat používání slova Bůh

a výrazu Boží království a systematicky je nahrazoval pojmem království nebeské (celkem 32krát). Velikou úctu rovněž choval k Zákonu a chrámu.

V Matoušově evangeliu můžeme najít **čtetné citace ze Starého zákona** (celkem 70), jimiž autor chce dokázat, že Ježíš je oním zaslíbeným Mesiášem. Toto úsilí se odráží nejen v diskusích s farizeji za dob Ježíšova života, ale i prostřednictvím důkazů, které Matouš nabízí židokřesťanům pro použití v různých diskusích a námitkách:

- Ježíš je naplnění Starého zákona;
- Ježíš je cíl Starého zákona;
- skrze Ježíše byl vyneseny soud nad Starým zákonem.

V celém evangeliu se tedy projevuje zřejmý protiklad, a to:

- mezi odmítnutím a přijetím Ježíše;
- mezi synagogou a církví;
- mezi starým a novým Izraelem.

c) Ježíš z Nazareta, Boží syn, který se stal člověkem

Matouš **zdůrazňuje také kontinuitu celé historie Izraele**. Bůh svůj lid nikdy neopustil, nýbrž uskutečnil to, co přislíbil – poslal Mesiáše, svého vlastního Syna. Proto Boží království není ničím jiným než Kristovým královstvím.

Vrcholným okamžikem představujícím Ježíše je jeho setkání s veleknězem Kaifášem, představitelem oficiálního židovství: „Zapřísahám tě při Bohu živém, abys nám řekl, jsi-li Mesiáš, Syn Boží!“ Ježíš odpověděl: „Ty sám jsi to řekl“ (Mt 26,63-64). Celý text pokračuje označením Ježíše za rouhače.

Když pak pohan, římský setník, vyzná: „On byl opravdu Boží Syn“ (Mt 27,54) vidíme zde do očí bijící rozpor mezi přijetím a odmítnutím Ježíše.

Závěr evangelia ukazuje Ježíše jako Krista, Pána nového lidu. Posílá své učedníky, aby hlásali evangelium všem – pohanům a židům (srov. Mt 28,18-20), Ježíš nedělal žádné rozdíly mezi lidmi a jeho spása je určená pro každého, nejen pro izraelský lid (srov. Mt 10,5-6).

Už od 2. kapitoly je zřejmá **otevřenost vůči pohanům a odmítání Ježíše ze strany Izraele**, a to příchodem mudrců zastupujících pohany, kteří Mesiáše hledali, našli a uctili, zatímco Izrael jej nepoznal a zavrhl.

Charakteristické prvky evangelia

- **Větší množství výchozího materiálu** – na rozdíl od Marka.
- Zlepšení Markova jazykového stylu a obsáhnutí celého jeho evangelia, doplnění textu o další fragmenty (popis Ježíšova narození a dětství: Mt 1-2).
- **Spojení promluv a zázraků do bloků:**
převládání **didaktického** prvku nad pouhým vyprávěním.
- Ve srovnání s Markem **menší vyjadřovací živost a lehkost**, zastoupení zvláštních prvků a podivuhodností (např. snů a vzkříšení svatých při Ježíšově smrti).
- Respektování hlavních zásad židovské víry (např. nahrazování slova Bůh výrazem nebe).
- Adresátem zvěstování Ježíšova narození je v tomto textu Josef.

EVANGELIUM PODLE LUKÁŠE

Autor

Autor Skutků apoštolů (srov. Sk 1,1) se zmínil v tomto textu o své první knize, v níž vypráví o všem, co Ježíš konal a učil. Obě dvě knihy, evangelium a Skutky, věnoval jistěmu Theofilovi. **Podle slovní zásoby můžeme odvodit, že se jedná o téhož autora, tedy Lukáše.** Tuto domněnku potvrzuje i tradice od konce 2. století.

Předpokládáme, že Lukáš byl člen církevní obce v Antiochii Syrské, to znamená, že zcela určitě patřil do helénistické komunity, pro niž byl typický řecký jazyk i kultura.

Skutky hovoří o tom, že Lukáš se pravděpodobně **připojil k Pavlovi** na začátku jeho druhé cesty kolem roku 50-51. S apoštolem došel až do Filip (srov. Sk 16,11-17), kde zůstal asi sedm let až do Pavlova návratu ze třetí cesty, aby jej doprovodil zpět do Jeruzaléma (srov. Sk 20 a 21). Když byl Pavel uvězněn, Lukáš ho následoval až do Říma (srov. Sk 27 a 28) a během Pavlova druhého pobytu ve vězení se stal jeho jediným společníkem (srov. 2Tm 4,11). Pavel samotný se zmiňuje o Lukášovi jako o svém milovaném pomocníkovi a lékaři z povolání (srov. Ko 4,14).

Místo a doba vydání

Podle tradice bylo evangelium **napsané v Řecku**. Evangelista předpokládá ve svém textu zničení jeruzalémského chrámu římskými vojáky, k němuž došlo v roce 70. Podle toho usuzujeme, že Lukáš text napsal až po tomto roce, tedy **mezi léty 70 až 80**.

Jazyk a adresáti

Původním jazykem evangelia byla řečtina, nikoliv však lidová. Ve srovnání s řečtinou ostatních spisů Nového zákona je vytríbenější a bohatší, ovšem její kvalita místy kolísá. Lukáš napsal své evangelium pro **helénistické křesťany, kteří pocházeli z pohanského světa** a žili mimo izraelskou zemi.

Cíl evangelia

Sepsáním svého evangelia (srov. L 1,1-4) se Lukáš připojuje k těm, kteří byli očitými svědky Ježíšova působení a zapsali, co Ježíš konal a učil.

Lukáš psal své evangelium, aby posílil jistotu víry a utvrdil ji prostřednictvím následujících důkazů.

Už jsme se zmínili, že evangelia byla určena komunitám věřících, nikoliv pohanům. To znamená, že základ křesťanské víry tvořilo ústní podání, živé svědectví. Spis vznikl až následně a měl druhotný význam.

Lukášův text nám představuje **Ježíše, židovského Mesiáše, jenž přišel spasit všechny lidi** včetně těch, kteří byli považováni za vyloučené z Božího lidu, což byli především chudí a hříšníci. Proto jsou v Lukášově evangeliu hojně zastoupeni všichni v té době společensky přehlížení, např. chudí (srov. L 4,18-21; 6,21-22; 16,19-31), hříšníci (srov. L 15; 19,1-9; 23,39-43), nemocní (srov. L 4,40; 5,12-25; 17,11-19), celníci (srov. L 5,27-32; 19,1-9), ženy (srov. L 1,26-56; 4,38-39; 7,11-16; 8,40-55; 18,1-8; 21,1-4) a cizinci (srov. L 7,1-10; 10,25-37). Právě takové lidi Ježíš přijímal a odpouštěl jim.

Lukáš nepoužívá slovo „evangelium“ ve tvaru podstatného jména (na rozdíl od Matouše a Marka), ale jako sloveso; jeho dílo je katechezí, nikoli zvěstí.

Lukáš vidí Ježíšovu osobu a jeho dílo jakožto nedílnou součást dějin spásy, které jsou zcela jedinečné, univerzální, zahrnující všechno a všechny.

Dějiny spásy mají svůj počátek ve vyvoleném lidu, postupem času se však spása otevírá všem – v tom lze zaznamenat kontinuitu a rozvíjení příslibů daných Izraeli. Autor umístil úvodní příběhy svého textu do Jeruzaléma, zde všechno začíná (zvěstování Zachariášovi: L 1,5), sem také všechno směřuje (srov. L 9,51 a 13,33). V Jeruzalémě se naplňuje dílo spásy (srov. L 22 a 23), v Jeruzalémě se rodí univerzální poslání církve (srov. L 24,46-49 a Sk 1,8 a 2,1-13).

Všechno se tedy soustředí na Izrael, na Jeruzalém, na chrám – zde má vše svůj počátek: „...počínajíc Jeruzalémem“ (L 24,47).

Lukáš rozděluje **dějiny spásy do dvou etap:**

1. Doba příslibů končí Janem Křtitelem.

2. Období naplňování příslibů započaté Ježíšem.

Když Ježíš veřejně vystoupil, všechno staré se vytratilo, Jan Křtitel tak přenechal své místo Ježíši.

Tato druhá epocha se rovněž člení na dvě části:

a) Evangelium, jež hlásá sám Ježíš.

b) Evangelium zvěstované Ježíšovými svědky, kteří evangelizují v plnosti Ducha svatého po celém světě.

Lukášovo dílo tedy můžeme pojmout jako Ježíšovu cestu do Jeruzaléma, kde dochází k naplnění příslibů (velikonoce) a kde začíná rovněž poslání církve.

Osoba Ježíše

Evangelium podle Lukáše odráží výjimečnou náboženskou situaci – po překonání konfliktu se synagogou si církev uvědomila univerzálnost vlastního poslání a svou historickou úlohu.

Předchozí evangelia nahlížela na osobu Ježíše z několika pohledů. Evangelista Lukáš popsal svého Pána a Mistra vskutku velkoryse – text nám nabízí šest různých způsobů, jak odpovědět na otázku, kdo je Ježíš. Ty nám mohou napomoci pochopit jedinečnost Ježíšovy osobnosti.

a) Ježíš z Nazareta je Spasitel, jehož Bůh poslal lidstvu.

Ježíš je Boží syn, podle rodokmenu pochází z Davidova rodu. Zemřel pro spásu všech lidí, Židů

BKš

Biblická korespondenční škola

Koinonia Jan Křtitel
Oáza – Plzeň

Budilovo nám. 1
321 00 Plzeň-Litice
Tel.: 377 828 180
E-mail:
bks@koinonia.cz
Web site:
www.koinonia.cz
http://bks.koinonia.cz

i pohanů, Řeků i barbarů, svobodných i otroků, žen i mužů. Zjevuje Boží milosrdenství a vybízí k radosti z tohoto daru. Je-li někdo upřednostňován, pak jsou to hříšníci, lidé na okraji společnosti. Ježíšova spása nabízená všem je důvod, proč jeho rodokmen sahá až k Adamovi, otcí všeho lidstva.

b) Ježíš z Nazareta je Člověk-Bůh.

Lukáš představuje Ježíše jako neobyčejného člověka, v němž září božské světlo. Již od panenského početí je Ježíš současně jak člověk, tak Boží syn (srov. L 1,26-39).

Na rozdíl od Marka Lukáš hovoří o Ježíšovi jako o Kristu naprosto bez rozpaků, bez jakýchkoliv pochybností. Dokonce i na kříži zahalil umírajícího Ježíše božskou atmosférou.

Lukáš nazývá Ježíše Pánem, tedy titulem vyhrazeným pouze Bohu – to dokazuje, že Ježíš má stejnou přirozenost jako Bůh Otec.

c) Ježíš z Nazareta, Boží milosrdenství.

Ježíš zjevuje Boží milosrdenství v každé lidské bídě. Přišel, aby hledal lidi a učinil je šťastnými. Ježíš mnoho odpouští, jeho milosrdenství je nezměrné, proto k němu může každý přistoupit zcela beze strachu. V tomto evangeliu najdeme podobství vyjadřující radost z Otcova milosrdenství (L 15: podobství o nalezené ovci, o nalezeném penízi, o milosrdném otcí). Na Otcovu milosrdenství vůči všem bez rozdílu se zakládá **univerzalita Božího lidu**.

d) Ježíš-prorok, který hlásá evangelium chudým (srov. L 4,18; 7,22).

Ježíš evangelizuje neustále, stará se o své učedníky a posílá je hlásat radostnou zvěst.

e) Ježíš, který se modlí, aby mohl splnit Otcovu vůli.

Ježíš má s Otcem zvláštní vztah, proto se nezříká modlitby, ani když ho lidé vyhledávají. K rozpoznání pravé Boží vůle musí setrvávat s Otcem v modlitbě (srov. L 6,12; 9,28nn; 10,21nn; 11,1nn; 21,36; 22,32.39-46; 23,34.46; 24,53).

f) Ježíš z Nazareta, Pán, který zůstává se svými učedníky.

Početná zjevení zmrtvýchvstalého Ježíše, která Lukáš obsáhle popisuje, mají poukázat na to, že Ježíš není od svých učedníků daleko, ale žije a skutečně působí ve své církvi. Tato zjevení učedníky vychovávají, aby dokázali vidět Krista v Písmu, eucharistii, církvi, aby uměli čekat a přimout Ducha a jeho vedení.

Charakteristické prvky evangelia

- **Evangelium Ducha svatého**, evangelium **modlitby**, **zdůrazňující učedníkovu radikální zřeknutí se všeho**, evangelium **chudých**, evangelium **milosrdenství a radosti**, evangelium **hlasatelů evangelia**, evangelium **spásonosného „dnes“**, evangelium **univerzální spásy**.
- Evangelium křesťanské komunity, jejíž víra uzrála v některých přesvědčeních (např. o panenském početí Ježíše, jímž se poukazuje na Ježíšovu svatost už od početí, totiž na to, že je jedné podstaty s Otcem) a která směřuje k evangelizaci bez hranic.
- **Existence paralely mezi osobou Ježíše a Jana Křtitele** (srov. L 1-2). První je nadřazený druhému: Jan Křtitel přestává být zmiňován, když na scénu vstupuje Ježíš. Lukáš nevypráví o smrti jeho předchůdce. S Janem Křtitem se uzavírá starý cyklus (srov. L 16,16). Ohlašování příchodu království přísluší Ježíši.
- Jazykem je **řečtina**, vytříbený jazyk prokládaný mnoha semitismy. Důvodem je respektování nalezených pramenů, úmyslné kopírování biblického stylu, tedy Septuaginty.
- Uspořádání různých prvků tradice: zázraky, podobství, vyprávění s úvody a závěry.
- **Originální způsob finálního sestavení textu – příběh cesty do Jeruzaléma** (L 9,51; 19,28).
- **Nedostatečná geografická přesnost** – příčinou je Lukášova neznalost izraelské země. Autor tak obohacuje fakta tím, že zmiňuje místa nabitá symbolikou a sestavuje obsah tak, aby usnadnil pochopení obsahu.
- Městský ráz vtisknutý venkovskému prostředí jakožto místu děje, protože Lukáš při psaní pobýval ve městě.
- Nejasný styl – **synchronizace vyprávěných faktů s univerzální spásou** (srov. L 1,5; 2,1-2; 3,1-2).
- Podstatné zdůraznění osoby a významu Ježíšovy matky Marie oproti jiným evangelistům; text obsahuje zvěstování Marii.

EVANGELIUM PODLE JANA

Autor

Podle prvotní tradice byl autorem čtvrtého evangelia **apoštol Jan**, Zebedeův syn a Jakubův bratr. Křesťanští pisatelé a otcové z 2. století tvrdí, že Jan evangelium napsal v Efezu ve velmi pokročilém věku.

Je ovšem pravděpodobné, že evangelium prošlo různými následnými redakcemi. Svědčí pro to např. dvojí závěr ve 20,30-31 a 21,24-25, **podle něhož se usuzuje, že se na tvorbě evangelia podílela rovněž komunita**, tzv. janovská škola (J 21,24: učedník a komunita, která mu vydává svědectví). Domníváme se tedy, že evangelium je v podstatě výsledkem práce apoštola Jana, teologické reflexe neznámého učedníka a konečné redakce komunity učedníků. Současná podoba je však dílem Janových učedníků.

Na rozdíl od prvotní tradice dnes panuje názor, že existuje zřetelný rozdíl mezi evangelistou a „očitým svědkem“ zmiňovaným v evangeliu, pravděpodobně apoštolem Janem.

Další problém je identifikace „milovaného učedníka“, který se objevuje počínaje poslední večeří. Zde se střetávají dva názory: nejstarší tradice jej identifikuje jako Jana, Zebedeova syna, jiní odborníci však hovoří o anonymním jeruzalémském učedníkovi, nikoliv o evangelistovi.

Místo a doba vydání

Tradice považuje za místo sepsání evangelia **Malou Asii**. Irenej tvrdí, že se tak stalo v Efezu. Podle analýzy redakčních úprav celého textu můžeme stanovit sepsání přibližně do **období mezi rokem 90 a 100**.

Jazyk a adresáti

Toto evangelium je určeno především **křesťanským komunitám hovořícím řecky**. Autor totiž překládá typická židovská slova: Rabbi, Rabbuni, Siloe, Golgota, Mesiáš atd. Přesto věnuje pozornost **židovsko-křesťanským komunitám**, které se stále více vzdalovaly synagoze, a povzbuzuje je k veřejnému vyznávání, že Ježíš je Kristus, pravý „chrám“. Nikodém (srov. J 3,2; 19,39) a muž slepý od narození (srov. J 9) jsou citováni jako příklad přechodu od skutků židovského zákona k víře v Ježíše.

Autor píše již zformovaným církevním obcím, aby je utvrdil ve víře. Používá titul Kristus téměř jako Ježíšovo vlastní jméno, což znamená, že komunita již rozvinula svoje krédo.

Můžeme zaznamenat **ekumenickou otevřenost** Ježíšova poselství: ve 4. čtvrté kapitole se v dobrém pohlíží na Samařany a ve 12. kapitole na Řeky, jako další příklady nám mohou posloužit verše J 3,16 a 17,20 – smyslem je dokázat, že spása je vskutku pro každého, kdo věří. Tuto skutečnost potvrzuje i úryvek J 19,20 hovořící o nápisu na kříži – hebrejském, latinském a řeckém.

Cíl evangelia

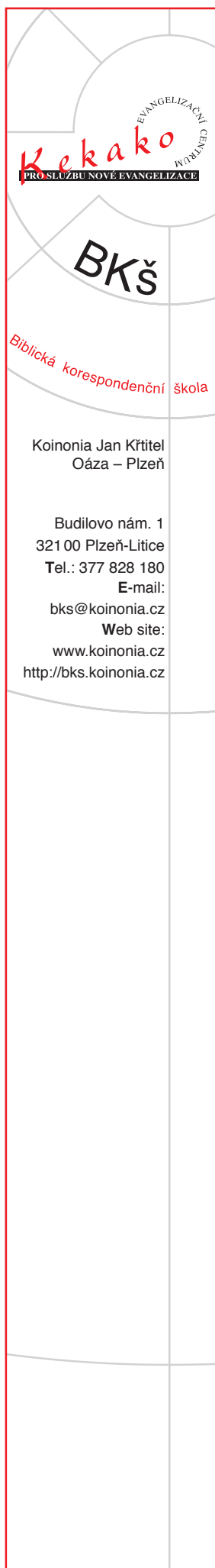
Samo evangelium nám sděluje, co je jeho cílem: „Ještě mnoho jiných znamení učinil Ježíš před očima učedníků, a ta nejsou zapsána v této knize. Tato však zapsána jsou, **abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a abyste věřice měli život v jeho jménu**“ (J 20,30-31).

Evangelium napsané v komunitě a komunitou je určeno především jí. Připomíná Ježíšovu minulost a aplikuje ji na církve v přítomnosti. Proto se evangelista při psaní neustále soustředí na to, aby bylo všechno pro věřící srozumitelné. Evangelium chce **upevnit a povzbudit víru komunity ohroženou** počínajícími **herezemi**, jakými byl např. *doketismus* (tato teorie tvrdila, že Kristus neměl pravou lidskou přirozenost). Proto se zdůrazňuje Ježíšovo lidství a skutečnost, že se stal člověkem již v okamžiku vtělení (proti mínění ebionitů, kteří považovali Ježíše za Božího syna teprve od okamžiku, kdy ho pokřtil Jan Křtitelem).

V evangeliu nalezneme četné promluvy. Používá se tzv. technika dvojitého dna: Ježíšovo tvrzení vzbuzuje nepochopení, které se stává příležitostí k následnému objasnění. To přivádí účastníka debaty na hlubší úroveň porozumění, kupříkladu „hodina“ (srov. J 2), „narodit se znova“ (srov. J 3), „voda“ (srov. J 4), „chleby“ a „chléb“ (srov. J 6). Promluvy tohoto druhu vyvolávaly u židů bouřlivé reakce (srov. J 7 a 8). Ježíš je očekávaný Mesiáš, Boží syn, Mojžíšův zákon před ním ztrácí na důležitosti. Tyto rozpravy sloužily k **vyjasnění pochybností** a nasměrování učedníků na tajemství Krista, jedinou cestu, život a pravdu, světlo světa.

Jan vybíral slova a zázraky, která jsou znamením spásy a vzbuzují víru. Evangelium zjevuje, že Ježíš je Kristus a spása je jedině v něm.

V evangeliu nenacházíme podobenství, ale pouze příměry a **znamení** hlubokého významu.

Autor jich vybral celkem **sedm**:

- proměnění vody ve víno (srov. J 2,1-11)
- uzdravení setníkova syna (srov. J 4,43-54)
- uzdravení ochrnutého u rybníka (srov. J 5)
- rozmnožení chlebě (srov. J 6,1-15)
- Ježíš kráčí po moři (srov. J 6,16-21)
- uzdravení slepého od narození (srov. J 9)
- vzkříšení Lazara (srov. J 11)

Zázračný rybolov (srov. J 21,1-14) lze považovat za osmé znamení. Patří do druhého závěru evangelia.

Většina znamení je doplněná Ježíšovými promluvami, které vysvětlují jejich význam a důležitost pro víru. Čtenář je tak veden k tomu, aby uvěřil. **Pro Jana znamená víra bezvýhradné přijetí osoby Ježíše**, neboť v něm je život (srov. J 14,6). Hřích tudíž znamená nevíru v Ježíše (srov. J 16,9).

Hlavní pozici v evangeliu získává víra, která tak zaujímá místo náležitosti obrácení, zatímco království Boží nahrazuje sám Ježíš.

Celé evangelium je postaveno kristologicky – vše nastává skrze Ježíše, „Logos“, a skrze něho bylo všechno stvořeno. V jeho jménu přijímáme všechno, i samotný život, dar Ducha svatého. Učedník je povolán k tomu, aby věřil Ježíši přítomnému, Slovu, jež se stalo tělem, Ježíši, poslanému Otce, tomu Ježíši, jenž zjevuje, co viděl a slyšel od Otce.

Jan také silně zdůrazňuje **význam bratrství** (srov. J 13,34 – nové přikázání) a naléhavost **jednoty** (srov. J 17).

Osoba Ježíše

Co se týká Ježíšovy osoby, představuje evangelium vrchol reflexe prvotní církve. Jan představuje Ježíše ve čtyřech obrazech:

a) Ježíš z Nazareta, Boží syn.

Tento Ježíš je prosycen Boží slávou a majestátem. Stejně jako jeho božství se ale zdůrazňuje i lidská a dějinná stránka Ježíšovy osobnosti, což má sloužit jakožto obrana proti gnosticky laděným myšlenkovým proudům. Ve srovnání se synoptickými evangelii autor skutečně shrmlávil více zajímavých geografických a historických detailů.

Velikost Ježíšova božství je zřejmá též v okamžiku umučení, v hodině vyvýšení a oslavení. **Umírá král** (slovo král je použito celkem 12krát), vítěz, pro něhož smrt představuje jeho korunovací a převzetí vlády. **Lidství a božství jsou spojené v jedno a vtělení neumenšuje Boží slávu**, což je patrné hned v prologu evangelia (srov. J 1,14).

Ježíš je prezentován jako Syn Boží (srov. J 3,13.16.18; 5,17-18.25; 6,32nn.46; 8,35nn.58; 11,4.27; 17,5; 20,17). Slovo „Otec“ je vysloveno 35krát.

Ježíš představuje sám sebe prostřednictvím **příměrů začínajících slovy: „Já jsem...“** (např. já jsem Kristus, chléb života, světlo světa, vzkříšení a život, dveře, dobrý pastýř, cesta, pravda a život, vinný kmen). Současně se však definuje **absolutním způsobem: „JÁ JSEM“** (srov. J 18,5-8). Takto se představil Bůh ve Starém zákoně. Jednalo se o vlastní Boží jméno zjevené Mojžíšovi, jméno pro Izraelity nevyslovitelné.

b) Ježíš z Nazareta, živý a přítomný ve svátostné liturgii.

Evangelium spojuje historické skutečnosti Ježíšova života spolu s liturgickým životem komunity takovým způsobem, že lze těžko rozlišit Ježíšova vlastní slova od slov křesťanských katechezí (srov. J 3,1-31) nebo katechezí eucharistických (srov. J 6,51-65) používaných v církevní obci. V šesté kapitole si povšimneme přechodu z roviny názorné k rovině svátostné. V J 6,30-50 představuje chléb života samotný Ježíš, jehož je třeba přijmout ve víře. Řecký termín „jíst“ je totožný se slovem věřit (přijmout, uchopit). Naopak v J 6,51-58 je za chléb života považovaný chléb eucharistického slavení. Řecké slovo přeložené jako „jíst“ má zde doslovný význam „kousat, žvýkat“. Jde o skutečné požívání a pití. Od víry v Ježíše-Slovo se přechází k fyzickému přijímání potravy.

c) Ježíš – spása.

Janovo evangelium nemá v úmyslu podávat mnoho informací, ale chce nás přivést k přijetí Ježíše a jeho následování. Ježíš je prezentován jako spása sama:

- kdo věří v Syna, má život věčný (srov. J 3,15-16)
- kdo by se napil vody, kterou mu dám já, nebude žíznit navěky (srov. J 4,14)
- ten, kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný (srov. J 6,54)
- kdo mě následuje, nebude chodit ve tmě, ale bude mít světlo života (srov. J 8,12)

Podle Jana lze život přijímat v té míře, v jaké je člověk spojen s Ježíšem skrze víru (srov. J 20,31).

d) Ježíš – Slovo (Logos), skrze něž všechno povstalo

O Ježíši se mluví už na začátku evangelia v prologu (srov. J 1,1-18) jako o **jednorozeném Synu** poslaném Otcem, který má moc dát život všem, kteří v něho uvěří (kteří ho přijmou). Je to **Slovo, které se stalo tělem**, září v něm sláva božství, znamení Boží milosrdné věrnosti lidem. V Ježíši se zjevuje a roste Boží láska, **jen díky němu získáváme milost za milostí**.

Pouze prostřednictvím Ježíše se dovršuje soud nad starou ekonomikou spásy (zákon byl dán skrze Mojžíše). **Díky Ježíšovi se rodí nové dílo spásy**. Právě ve chvíli počátku nové smlouvy autor evangelia cituje jeho jméno: **Ježíš Kristus** (srov. J 1,17). **Ježíš zjevuje Otce, je Božím exegetou**, on, jenž spočívá v Otcově náruči (srov. J 1,18).

Charakteristické prvky evangelia

- Struktura postavená **na třech po sobě následujících velikonočních svátcích**, na rozdíl od synoptiků, kteří uvádějí pouze jedno velikonoce. Mínilo se, že z historického hlediska je ze všech evangelií nejvěrohodnější.
- Zastoupení mnohých **židovských náboženských prvků**, např. užívané termíny, slavení svátků.
- **Použitá forma promluvy**, již Ježíš hovoří ke svému okolí. Je uvedeno pouze osm zázraků (znamení), z nichž tři jsou společné synoptikům. Chybí exorcismy. Ježíš je představován odlišně.
- **Řecký jazyk, chudá slovní zásoba, jednoduchý styl, založený na svědectvích, častá opakování** a klíčové věty. Ve vyprávění autor postupuje intuitivně a dosahuje tím literárního efektu. Pomůckou je užívání literární techniky dvojitého dna, jež nás přivádí na hlubší úroveň chápání, a techniky kontrastu (*dualismus*): světlo-tma, Bůh-svět, věřit-nevěřit, přijmout-odmítnout apod.
- Janovo evangelium je postaveno tak, že v něm **vše směřuje k ukřižování** jakožto vrcholnému bodu. Celým evangeliem se vine uskutečnění této **hodiny** a v ní se naplňuje spása.
- Dominujícím aspektem evangelia je **ústřední postavení víry**. Víra je příkladem člověka k Boží spásné iniciativě, jež se zjevuje v osobě Ježíše.
- Evangelium je **strukturováno do dvou hlavních částí** orámovaných všeobecným úvodem, tj. prologem (srov. J 1,1-18) a epilogem (srov. J 21), který tvoří druhý závěr.
 - První část** zahrnuje všechny úvodní kapitoly až po J 12,50: je to **kniha znamení**, skrze která se Ježíš zjevuje světu. Převažuje zde veřejná dimenze Ježíšova působení a slov.
 - Druhá část** (srov. J 13-20) je **knihou loučení**, jež se dovršuje prvním závěrem (srov. J 20,30-31). Ježíš se zde zjevuje svým učedníkům. Dominujícím tématem je jeho návrat k Otcí.

ÚKOLY

Cvičení 1 a 2 zpracujte písemně a zašlete k opravě!

1. Vypracujte srovnávací tabulku všech čtyř evangelií, v níž uvedete nejdůležitější údaje týkající se osobních dat evangelisty, místa a doby sepsání evangelia, jeho původního jazyka, adresátů, cíle spisu, osoby Ježíše a charakteristiku celého textu.

2. Ve všech čtyřech evangeliích vyhledejte a písemně zaznamenejte citace, z nichž budou zřejmé specifické aspekty každého evangelia. Vypište alespoň pět citací ke každému evangeliu, citace vypisujte slovy!

3. Srovnajte následující texty: Mt 3,16-17; Mk 1,9-11; L 3,21-22; J 1,32-34 a určete u každého z nich jeho charakteristiku, zaznamenejte podobnosti a rozdíly. Pokuste se sestavit vyprávění dané skutečnosti tak, aby obsahovalo elementy zastoupené ve všech evangeliích.